

FRÅN HEMBYGDSARBETET

AXEL ADLING IN MEMORIAM

Axel Adling.

Byggnadsingenjör Axel Adling fick aldrig uppleva invigningen av Tegelsmoramuseet på Upplands fornminnesförenings utfärd 1953. Han hade sett fram mot evenemanget med stor förväntan. Under en mycket lång tid hade han samlat kulturhistoriskt värdefulla föremål från socknen, till en början ganska oförstådd och utan några medhjälpare — utom nämndemannen Samuel Sellin, som från början begrep saken och hjälpte honom. Man tog honom för uppköpare av antikviteter, då han under somrarna från sin fäderneärvda gård i socknen gjorde undersökningar av vad som fanns i gårdarna. Efterhand fick han flere intresserade ortsbor till hjälp, kassör John Södergren och folkskolläraren Knut Sandin. På sin gård i Presttarby hade han inrättat en bodlänga till museum, ett ganska sällsamt sådant både beträffande urvalet och ordnandet av föremålen. Redskapen och föremålen rörande kvinnligt arbete voro rätt få — Axel Adling hade mest samlat snickeriredskap och matsäcksskrin

samt annat som belyste manligt arbete. Men han var oerhört intresserad av insamlingsverksamheten, och nedlade både tid och pengar på den. När vi skulle ordna den under sockeninventeringen kompletterade samlingen av bland annat kvinnlig slöjd, saknade vi en s. k. brudkista för att ställa ut linne m. m. i. »Jag har en sådan hemma, inköpt i socknen», sade Axel Adling. Och kistan, avbildad i »Uppland» 1952, är en av samlingens dyrgripar. Axel Adling hade icke tid att hjälpa till under inventeringen, men när vi katalogiserade de nytillkomna förvärven kom han ibland på besök och var spinnande belåten över vad vi hittat.

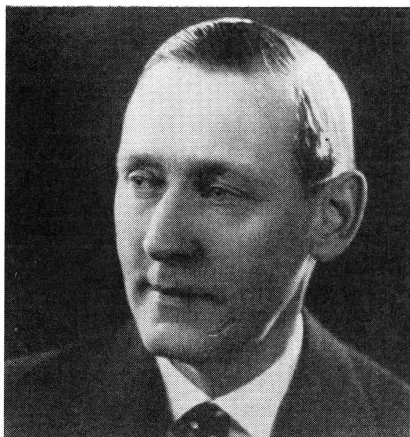
Axel Adling tillhörde pionjärgenerationen av samlare i Uppland, dem som lagt grunden till våra hembygdssamlingar. Han var en av de många eldsjälar, som skapat en del av det mycket rika material till belysande av folkkulturen, som de uppländska hembygdssamlingarna innehålla. Han var också starkt intresserad av den sociala hembygdsvården och glädde sig mycket åt att skolsalen i klockargården skulle kunna användas som fritidslokal för ortens ungdom.

Nils Alenius

EN BORTGÅNGEN HEMBYGDSVÄN

En sann hembygdens son, köpman Knut Edin, Torslunda, Tierp, gick ur tiden 8 okt. 1953. Född 24 dec. 1880 i Fors, Tierp, tillbragte han sin barndom och tidigaste ungdom i hemsocknen, men erhöll med tiden anställning som affärsbiträde i Stockholm, där han som egen företagare var bosatt till 1941. Längtan till hembygden blev stark och Edin återvände till Tierp och slog sig ned i Torslunda i den gård, som gått i arv å moderns sida. Å gården hade morfadern, Carl Viktor Svensson, handelsbod. Affären övertogs vid morfaderns död av en moster till Knut Edin. Edin var sin moster behjälplig under de senare åren av hennes levnad och övertog sedan affären.

Knut Edin har hela sitt liv varit mycket intresserad av gammalt och fornt och om sin födelseort, vid vilken han var så varmt fästad, hade han mycket att berätta. I närheten av den vattenhjulsdrevena kvarnen i Fors hade fadern garveri och från den sista tiden kvarnen var i gång i slutet av 1890-talet, då kvarnen för övrigt drevs av den kände skådespelaren Sigurd Walléns far, hade Edin många intressanta minnen. Edins högsta önskan var att kvarnen skulle räddas för framtiden som kulturminnesmärke och möjligt är att Stora Kopparbergs Bergslags A. B., som sedan 1920 äger kvarnen, kan uppfylla denna önskan. Om de fynd, som gjorts vid

Knut Edin.

Torslunda såväl från stenåldern och bronsåldern som järnåldern hade Edin väl reda på. När han som pojke gick och läste i Tierps kyrka påvisade han att det fanns målningar under vitmeningen. De sista fem åren var Knut Edin riksantikvarieämbetets ombud för Tierps socken.

N. S.

UPPSALASAMLARNAS UTSTÄLLNING

På Stadshotellet i Uppsala utställde 1—8 febr. 1953 Uppsalaavd. av Nordstjärnan, riksförening för samlare, valda delar av medlemmarnas kollektioner. I tre rum med en golvyta av 120 kvm fingo närmare 50-talet utställare visa inom vilken mängd områden samlarintresset kan göra sig gällande. Det är här inte möjligt att ge en rättvis bild av detta mångskiftande material, men de viktigaste föremålsgrupperna skola i korthet omnämnas.

I det första rummet längs Trädgårdsgatan hade en rumsinteriör anordnats. Både med hänsyn till det begränsade utrymmet och för att undvika störande stilbrytning hade urvalet begränsats till barock och rokok. Här fanns praktpjäser av den tyskfödde svensken Burchard Precht och den franske ebenisten Boulle. Fullgoda exponenter för Sveriges, kontinentens och fjärran österns konsthantverk hade här stämts väl samman.

Intendent Ålenius i färd med att ordna den förnämliga avdelningen av silver och tenn.

I nästa rum var hela innerväggen avskärmad, och genom fem fönster kunde man få en inblick över en sex meter lång, sammanhängande exposé av fajans och porslin, ostindiskt och svenskt, glas, smycken, silver och tenn. Mellan fönstren stod ett vitrinskåp med vackra prov på svenskt silversmide, inte minst från Uppsala. Till de föredrag, som höllos varje kväll, fanns här ett rikt material till belysning av hur stilar och tekniker växlat.

I det innersta och största rummet voro övriga samlarområden representerade. Av helt internationell klass var en samling äldre sjukvårdsföremål. På samma sätt som i nyssnämnda rum var här en vägg avskärmad, och bakom de fem fönstren var arrangerad en instruktiv samling blankvapen och skjutvapen m. m., delvis synnerligen praktfulla pjäser. I montrar och på väggarna kunde man studera föremål och kollektioner ur andra samlarområden, främst mynt, men även fornsaker, naturaliesamlingar, frimärken, kuriosa, exlibris och mycket annat.

Utställningen blev ganska talrikt besökt — inemot 2 500 personer såg den. Föreningen fick utom ett ökat medlemsantal även ett välkommet netto. Detta sista berodde framförallt på att utgifterna kunde begränsas till sådana för lokalhyra, annonsering och dylikt. Allt övrigt ombesörjdes av medlemmarna under hänsynslöst insättande av tid och krafter. I tre och en halv månad förbereddes

utställningen. Då många yrkesgrupper äro representerade inom för-
eningen, kunde transporter, snickeriarbeten, elektrisk installation,
vakhållning etc. skötas av medlemmar — turvis lågo varje natt i
lokalen två man för att bevaka dyrgriparna. Uppställningarna sköt-
tes också av medlemmar under sakkunnig ledning av intendent Nils
Ålenius, som också deltog i de ganska omfattande förberedelsear-
betena.

Bertil Wærn

DOMARGÅRDEN VID KNUTBY GAMMEL- GÅRD INVIGD

År 1953 har varit ett märkesår i vårt hembygdsförbunds historia.
Det har arbetats intensivt, nya intresserade medhjälpare ha trätt
till och värdefulla och påtagliga arbetsresultat kunna redovisas.

Under våren hölls i samarbete med länets bildningsförbund,
kommunens bildningsnämnd och ett flertal lokala organisationer
en hembygdskurs under mottot: »Lär känna din bygd!» Utom många
offentliga föreläsningar ordnades av intendent Nils Ålenius en in-
struktiv hembygdsutställning och amanuens Anna-Märta Tjernberg
ledde en lyckad exkursion till en del av ortens fasta fornlämningar.
En studiecirkel i hembygdskunskap med ett tjugofemtal deltagare
var i verksamhet, varvid bl. a. en hembygdsbetonad bygdetidning
utgavs. Denna hembygdskurs verkade väckande och inspirerande
för hembygdsförbundets verksamhet.

Försommaren ägnades åt arbeten vid Gammelgården och främst
iordningställandet av Domargården. Den inreddes så tidstroget som
möjligt och bl. a. försågos rummets väggar med schablonmålningar
efter gamla förebilder. Med Domargården har en av de viktigaste
länkarna fogats till Gammelgården. Den har fått en vacker och
stilenlig mangårdsbyggnad i 1700-talsstil, som icke blott kan tjäna
som museibygnad utan även ge plats och lämplig miljö för hem-
bygdsföreningens studiearbete och sammankomster.

I juli månad påbörjades katalogiseringen och systematiseringen
av samlingarna vid Gammelgården under ledning av intendent Nils
Ålenius och kyrkvård David Berglund med fjärdingsman Helge
Jansson, folkskollärare Sven Wallström, fru Ingrid Fogelin, hrr
A. Lund och Karl Karlsson som närmaste medhjälpare och med
ytterligare ett stort antal frivilligas hjälp. De omfattande samling-
arna, vilka som bekant till större delen sammanbragts av kyrk-
värderna Berglund, voro blott delvis och ofullständigt förtecknade.

Bild 1. Exteriör av den från Åsby härstammande s. k. Domargården.

En stor del var blott magasinerad. Det var ett omfattande och intressant arbete och en hel del verkligen sällsynta och värdefulla kulturföremål antecknades. Stenyxorna, halsringen av brons, »torsk»-skålen, de tre kålessen, vargnätet, almanackan från 1815 med anteckningar om väder och vind och historiska notiser — för att nämna några få — skämmas inte för sig. Snäpparen med vidsittande förteckning på förkastelsedagar har också sitt stora intresse liksom många andra föremål. Vi hade beräknat antalet föremål i samlingarna till 300 à 400, men det visade sig vara över 1 000. Ett synnerligen värdefullt kartotek har upprättats. Det är icke blott till hjälp för studier och undervisning utan en fyndgruva även för forskare, därför att en hel del av kyrkvärden Berglunds till synes outtömliga vetande om uppländsk bondekultur genom tiderna här nedtecknats. Förbundet beräknar att när de ekonomiska förutsättningarna givas kunna trycka en katalog över samlingarna.

Samlingarna äro nu ordnade och tillgängliga för allmänheten och skolorna. De torde bli av stort värde för hembygds- och historieundervisningen i folkskolorna. Rustkammaren rymmer alltjämt huvudparten av samlingarna ordnade i följande avdelningar: samfundsväsen, fornhistoria, festliv, fiske, jakt, kreatursskötsel, brygd, bak, matlagning, spinning och vävning samt jordbruksskötsel. I 1500-talsboden finnas redskap för näbbindning m. m. och i slöjd-

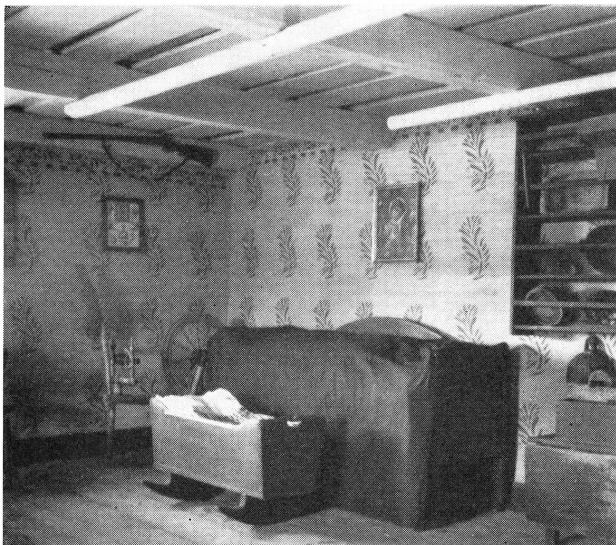

Bild 2. Del av Domargårdens kök.

boden slöjdverktyg samt verktyg för garveri och måleri m. m. I logen finns slagor och åkdon av olika slag. I Domargården, som är tidstroget möblerad, tilldrar sig framförallt domarbordet från karolinsk tid och ett allmogeskåp med ovanliga marmoreringar på dörrspeglarna besökarens intresse. Där finns också en spishäll i gjutjärn med bibliska motiv och en väggmålning föreställande Saulus på väg till Damaskus. Man ser Saulus störta från hästryggen träffad av en stråle från det himmelska skenet, som mötte honom. I Domargården finns alltjämt plats för lämpliga möbler, liksom fler föremål belysande kvinnornas arbete, såsom vävalster, härvlar m. m., efterlysas.

Söndagen 30 augusti 1953, vid den traditionella hembygdsdagen, invigde landshövding Gunnar Danielsson Domargården. I sitt högtidstal lyckönskade landshövdingen å det allmännas vägnar hembygdsförbundet till Gammelgården, som är en värdefull tillgång för bygden och för hela länet. Det finns många goda krafter bakom denna fornminnesgård, yttrade landshövdingen vidare bl. a., men den främste av dem är kyrkvärden David Berglund. Han har gjort sig förtjänt av en särskild hyllning på denna högtidsdag. Han har varit en förnämlig samlare och forskare under ett långt

Bild 3. Vargnät m. m. från avdelningen för jakt och fiske i Gammelgårdens rustkammerbod.

liv, få om ens någon har en så intim kännedom om denna trakt genom århundradena. Vi tackar och hyllar honom för en stor kulturell insats, som utförts i det tysta, yttrade landshövdingen. Så blev hembygdsdagen 1953 en hyllning till kyrkvärden David Berglund och Gammelgården står som ett äreminne över bygdens främste fornminnesvårdare och hembygds-kännare. Efter landshövdingens högtidstal spelade medlemmar i Botkyrka spelmanslag allmogemusik. Intendent Ålenius talade om valda föremål ur samlingarna och Nils Presto kåserade om folklåtar och spelmansglädje. Botkyrka folkdanslag bidrog till underhållningen med folkdanser.

Såväl lokal- som rikspressen uppmärksammade på ett tacknämligt sätt Domargården och Gammelgårdens samlingar i samband med hembygdsdagen, för vilket hembygdsförbundet är djupt tacksam.

En viktig etapp är lyckligt genomförd. Nya viktiga uppgifter ligger framför. En hembygds- och fornminnesgård blir väl aldrig färdig. Det skall fogas till nya länkar i den långa kedjan.

Erik Söderlund

ALTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Altuna hembygdsförening tycks redan vara så pass gammal att en viss trötthet insmugit sig i dess liv efter de livaktiga åren omkring hembygdsgårdens tillblivelse. Föreningen lever dock och arbetar vidare i tron på att den har en uppgift att fylla bland bygdens folk. Vår hembygdsgård står även så vacker och så inbjudande till lugn och trivsamt samvaro, att det är vår förhoppning, att den alltmör skall kunna bli en omtyckt samlingsplats för både ung och gammal. Det har alltid varit ett stort problem att få hembygdsgården uppvärmd till sammankomsterna, sedan sommarens sol och värme inte längre förslår. I år har därför frågan om elektrisk uppvärmning dryftats. Det kan kanske synas mindre passande med en sådan modern anordning i en gammal gård, men med tanke på att det torde vara ännu viktigare att gården skall kunna tjäna sitt ändamål som samlingsplats har detta fått vara avgörande. Efter konsultation med Älvkarleby kraftverks distriktskontor i Uppsala har detaljerna fastställts och installationen utförts av montör K. Bergkvist, Altuna. Nu är det bara att vrida på några knappar och så få vi den sköna värmen i rummen. Kostsam blev installationen och uppvärmningen torde även bli rätt dyr, men kan detta medföra rikare föreningsliv och verksamhet är priset värt att betala.

Föreningens sykrets håller oförtrutet sina arbetsmöten som regel en gång i månaden. Under vinterhalvåret har sykretsen varit inbjuden till medlemmarnas hem, men under den varma årstiden hålla vi till i hembygdsgården, som alltid ger oss något av gångna tiders atmosfär, då vi bänka oss på långsoffan i det stora köket eller njuta av salens harmoniska interiör. Sykretsens stora dag är den varje år återkommande syföreningsauktionen, som hålles i början av december och brukar tillföra vår kassa ett netto på upp till 1 000 kr. En del därav bortskänkes dock till välgörande ändamål för att sprida julglädje bland nödens barn.

Till den ärkebiskopsvisitation i Simtuna pastorat, som hölls här 4—6 maj 1952, lät sykretsen bekosta restaureringen av en av kyrkans mässkrudar från mitten av 1600-talet, vilken ansågs så värdefull att den borde sättas i bättre och hållbart skick. Arbetet utfördes av firma Libraria i Stockholm.

Sykretsen inbjuder årligen till »De Gamlas Dag». Den hålles i mitten av juni, då allt står i fager högsommarskrud. Att den dagen blivit en efterlängtat och uppskattad tradition kan man tydligt höra och se på våra gäster. Samling sker i Fröslunda skola, där skolbarnen står för ett underhållningsprogram med sång, musik

och sketcher, varefter kaffe serveras i hembygdsgården. Dagen brukar avslutas med en andaktsstund av komminister H. Geite.

Till traditionerna hör också en sommarfest, den s. k. Altunafesten, som hembygdsföreningen anordnat under åtskilliga år med föredrag, sång, musik, teater och folklekar på programmet. Festen har varit till god ekonomisk hjälp och sockenborna ha brukat gå »man ur huse» för att vara med om festen i »Mälby hage». Men antalet sommarfester i övrigt ökar och publikens fordringar likaså, varför konkurrensen varit hård de sista åren. Då även andra svårigheter uppkommit har föreningen sistlidna sommar måst avstå från att anordna någon fest. Hembygdsföreningen har även ordnat utfärder per buss någon söndag under sommaren. Härvid har Uppsala, Skokloster och Sigtuna besökts. Förra sommaren ställdes färdens till Stockholm och några av dess sevärdheter.

Nu och då hållas familjesamkväm i hembygdsgården, där kaffebordet och den otvungna samvaron är huvudpunkter på programmet. Med dessa enkla tillställningar hoppas vi göra gården till något av det som föreningens grundare och störste vän dr K. A. Karlinder drömde om — ett hem. Så söka vi även värva nya unga krafter i tron på att samhörigheten med gångna släkter och deras tid har något av värde att ge nutidens folk. Må hembygdsrörelsen och dess föreningar få leva och verka för den sunda livsföring och friska idealitet, som hör det bästa i svenskheten till.

Linnéa Bergström

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Vid Sanda i Sättraby blev 10—14 juni 1952 åtta forngravar undersökta av amanuensen vid Upplands fornminnesförening Anna-Märta Tjernberg. Fynden, brända ben i hartstätade spånaskar, voro inte så märkliga, men trots det följdes undersökningen med stort intresse från ortsbefolkningens sida.

Hösten 1953 påträffade Rune Alveman ett runstensfragment i en husgrund i Bro. Fragmentet visade sig tillhöra och i det närmaste fullständiga den förnämliga runstenen i Bro (Upplands Runinskrifter, Andra delen, Tredje häftet, sid. 475, U. 586). Vid lagningen av stenen upptäcktes runristning även på baksidan, vilket tidigare ej varit känt.

I september 1952 anträffades en vackert ornerad urna från vikingatiden i rasbranten av en skadad grav i Rekinde. Fyndet inlämnades till Statens Historiska Museum (S. H. M. 24769). Genom Holmens Bruks- och Fabriksaktiebolags försorg (jägmästare Thunström,

Länna) har gravfältet i ekbacken vid Rekinde avröjts och uppsnyggats.

Holmens Bruks- och Fabriksaktiebolag har under det gångna året som gåva till föreningen överlämnat en ålderdomlig loftbod med portluder från Hållvik. Föreningen har för avsikt att uppföra den på Åsavallen så snart de ekonomiska resurserna tillåter.

Föreningens sommarfest hölls på Åsavallen 5 juli. Efter kyrkkaffe i Björksättragården höll landsantikvarie Nils Sundquist ett intressant föredrag om hembygdsrörelsens historia. Edsbro gymnastikflickor gav en liten uppvisning, Roslagens sjungande bonde medverkade och musikanter ur Edsbro musikcirkel spelade sina glada och trevliga låtar. Folkdansledare från Svenska Ungdomsringen ledde barnens och ungdomens lekar på ett utomordentligt sätt.

Årets 11 föreläsningar ha varit väl besökta. De ha alla varit synnerligen intressanta och givande. Till de mest uppskattade hör nog doktor Folke Hedbloms föreläsning om »Bland svenska dialekter» och doktor Bertil Falconers om »Husmoderns hälsa».

En högtidsdag var det då Ärkebiskopen på midsommardagen 1952 återinvigde Edsbro vackra medeltidskyrka efter dess restaurering.

Astrid Gumælius.

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening har i början av året besökts av assistent Nils Nygren vid Västmanlands fornminnesförening, som lämnat råd för upprättande av en förteckning över föreningens samlingar. Herr Nygren uttryckte sin tillfredsställelse över hembygdsgårdens möblering och över att vi använde gården till mindre sammanträden, vilket gjorde den mer levande. Fröken Edit Johansson, Persbo, har i gammalt Huddungemönster vävt ett nytt draperi till gällsängen och vid ingången ha vi placerat ett par stenstolpar, skänkta av herr Petrus Lindblom, Huddungeby. Fru Linnéa Söderlund har efterskött den skuld föreningen häftade i, varför föreningen nu är helt ägare av den så kallade torpstugan. Till dessa tillskyndare av förbättringar vid den kära hembygdsgården får föreningen framföra sitt varma tack.

En större donation, 10 000 kr., efter framlidne fru Erika Pettersson, Huddungeby, har kommit föreningen till del under året, för vilket föreningen hyser stor tacksamhet. Diverse reparationer ha utförts i den s. k. torpstugan, varvid även vattenledning indragits.

Hembygdsgästen ägde rum 28 juni under strålände väder och med

en publiksiffra på 450 personer. Festen inleddes, som sed är, med en andaktstund i den gamla kyrkoruinen, med predikan av kyrkoherde Östlund. Efter andakten höll vår nye landshövding Ragnar Casparsson, som första gången besökte Huddungeby, ett tankvärt och uppskattat högtidstal, som avtackades med varma applåder. Tre riksspelmän med Johan Olsson i spetsen utförde allmogemusik och herr Gösta Norén, Västerås, underhöll med sång till luta. Efter kafferasten uppfördes ett av publiken uppskattat lustspel »Kära Ruth», varefter följde folklekar.

Hj. Samuelsson

HUSBY-ÄRLINGHUNDRA HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Under år 1953 har föreningen fått omkring 25 nya medlemmar, varför medlemsantalet nu utgör 60 st. Vi hoppas emellertid att anslutningen inom något år skall uppgå till minst hundratalet.

Föreningen har under sin verksamhetstid, något över ett år, haft som främsta mål att söka förvärva den tomtmark, varpå karolinmonumentet och rustkamarboden äro placerade, för att förhindra bebyggelse av ej önskvärd art i monumentets omedelbara närhet. Som tomtområdet utgöres av 3 700 kvm har föreningen tänkt sig att här få plats med en hembygdsgård. Tack vare intresse härför bland de styrande inom Märsta storkommun har ett anslag erhållits så att tomtområdet kunnat inköpas av Märstaortens elektriska förening.

Sista söndagen i maj besöktes Arenbergamonumentet av mellan 30 à 40 deltagare på utflykt från Livhusarernas kamratförening i Stockholm med överste Gösta Bergenstråle i spetsen. En hel del tal höllos, varvid en återblick på Livkompaniet vid Arenberga, tillkomsten av monumentet och hembygdsföreningens nuvarande ställning och verksamhet meddelades.

Vid senaste årsmötet, som på grund av föreningens start först i juni månad förra året blev förlagt så sent som till december, godkändes de av styrelsen uppgjorda stadgarna.

För att föreningsmedlemmar och övriga intresserade ortsbor skulle få lära känna sin bygd och vad där förekommer av fornminnen ordnade styrelsen en söndag i juni en exkursion under ledning av amanuensen vid Upplands fornminnesförening Anna-Märta Tjernberg. Gravfälten vid Brunnby, Sanda, Algesta, Hummelbacken och Kättsta besöktes. Allmänheten och Husmodersföreningen hade inbjudits att delta och ett 30-tal hade infunnit sig som med

Husby-Ärlinghundra hembygds- och fornminnesförening: Livhusarernas kamratförening i Stockholm med överste Gösta Bergenstråle i spetsen på besök vid Arenbergamonumentet i Märsta.

intresse följde amanuens Tjernbergs sakkunniga redogörelser över våra förfäders bosättning och vanor under heden tid. Efter exkursionen smakade det bra med kaffe, som njöts gemensamt vid kyrkskolan och som ordnats av Husmodersföreningen med dess ordförande fru Henny Westholm.

Ivar Käll

HALLNÄS HEMBYGDSFÖRENING

Arbetet under år 1952 har gott sakta men säkert. Sålunda har det under 1951 påbörjade museibyggget på föreningens tomt nära kyrkan i det närmaste fullbordats. En av hemmansägare Nils Karlsson, Edvalla, donerad bastu har transporterats i befintligt skick på medar till lämplig plats på tomten. Återuppmurning av ugnen jämte några kompletteringar kommer att utföras kommande år. En 1600-tals bod från Edsättra har inköpts av Josef Engberg och överflyttats i befintligt skick en sträcka av omkring 7 km till föreningens tomt. Boden är avsedd till matbod för torpargården, som kommer

att uppföras 1953. Som torpargårdens ekonomibyggnader har inköpts en liten ladugård av Arvid Wallinder, Vavd, och en mindre loge med golv och foderbod av Aug. Jansson, Bronnmossen, vilka hus skall rivas och sedan uppföras i en länga. Till torpargårdens mangårdsbyggnad har ett äldre litet hus inköpts av fiskare Sven Gustavsson, Fågelsundet.

Efter granskning av flera förslag har byggnadsplan på tomten upprättats, dels för en bondgårdsanläggning och dels för torpargården och museibygget.

Tidigare påbörjad inventering av socknens fornlämningar har under året slutförts av målare Georg Jonsson, Valö. Resultatet föreligger i ett prydligt album med vackra teckningar och noggranna beskrivningar över de nu kända fornlämningarna. Vid Riksantikvarieämbetets inventeringar i samband med utgivandet av den ekonomiska kartan, vilka pågått under sommaren, har ett flertal tidigare ej kända fornlämningar upptäckts, däribland ett större gravfält i Slada och ett i Vavds by. Så snart kartverkets och riksantikvarieämbetets resultat föreligger kommer vår inventering att kompletteras.

Förestående byggenskap kräver pengar och arbete. En välbehövlig förstärkning av kassan kan glädjande nog noteras. Ett lotteri, som anordnats, har givit i netto 2 600 kr., sommarfesten 1 500 kr. och kommunen har bidragit med ett anslag på 500 kr. Offerviljan och intresset synes stiga vartefter verksamheten ökar. Medlemsantalet är i stort oförändrat 200.

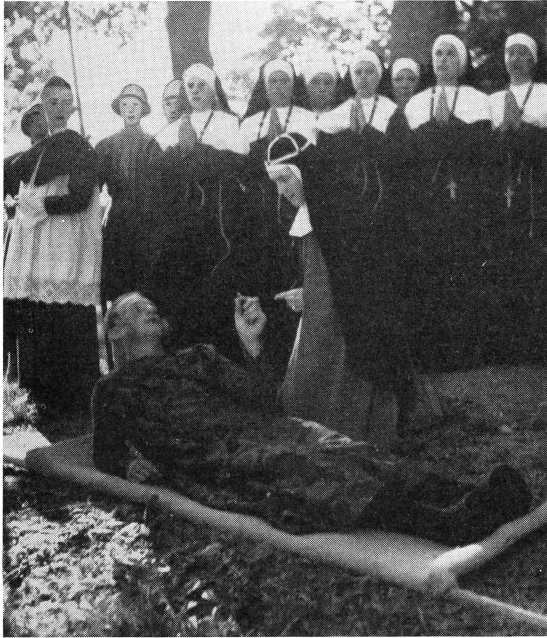
Trots höga byggnadskostnader ämnar vi öka byggnadsverksamheten under år 1953.

Dan Westergren

HÄRKEBERGA GILLE

När hembygdsföreningen 28 mars 1953 höll sitt stadgeenliga årsmöte, kunde den med tillfredsställelse se tillbaka på en över 10-årig resultatrik verksamhet. Härunder ha många för socknen väsentliga frågor och uppgifter bringats till lösning. Man kunde även konstatera, att hembygdsföreningens uppgifter efter den genomförda storkommundelningen ökats. För föreningen gäller nu att hålla den urgamla sockengemenskapen levande och bevara dess värdefulla egenarter.

Ur årsberättelsen för det 10:e verksamhetsåret kunde konstateras målmedveten arbetslust. Nio föreläsningssaftnar hade bl. a. arrangerats, varvid omkring 500 personer åhört framställningar med

Härkeberga Gille: Scen ur Birgittaspelet (Ulf Gudmarson dör).

skiftande ämnen. Föreläsningar, anordnade i anslutning till församlingsdagar, har visat sig vara mycket uppskattade.

Styrelsen har utgjorts av medlemmar från Härkeberga, Långtora och Litslena församlingar, och hembygds-gillet har under sin verksamhet stått i kontakt med Upplands fornminnesförening, Ort-namnssällskapet i Uppsala och Samfundet för Hembygds-vård. I samband med midsommarfirandet hölls 10-årsjubileumsfest under rekordstor anslutning av bygdens folk. Dr Carl Cederblad, Uppsala, talade vid högtidsstunden i kyrkan över ämnet »Vi äger ett fosterland», konsertsångare Olle Nygren och konsertmästare W. Böck medverkade med sång respektive violinmusik. Redaktören Mats Arnberg, Radiotjänst, kåserade över ämnet »Vår folkmusik» och elit-spelmän ur Upplands Spelmansförbund och folkdansare ur Fyris folkdansgille gävo festen flera glansnummer. Bygdens ungdom framförde bl. a. under midsommaraftonen krönikespelet »Den heliga Birgitta» och slättertävlan om ett av hembygds-gillet uppsatt vandringspris hölls mellan tävlande ur J. U. F. och S. L. U. I samband med

högtidsstunden belönades ett antal gillesmedlemmar med Samfundets för Hembygdsvård guldnål, eken och hjärtat i guld och emalj, för träget nedlagt arbete inom hembygds- och kulturminnesvården.

Gösta Öhlund

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Lidingö hembygdsförenings årsmöte 1952 ägde rum å restaurang Carla 7 maj. Komminister Brynolf Ström, Bromma, en sonson till överstelöjtnanten Nils Brynolf Ström och hans hustru Ida Amalia Nordvall, dotter till kofferdikaptenen Per Anders Nordvall och Maria Vilhelmina Nordvall, född Schneidler, vilka för hundra år sedan bodde på Brevik, höll ett föredrag med titeln »Mina lidingöminnen» och berättade såväl om egna barndoms- och ungdomsminnen från ön som om vad han hört rörande förfäderna.

Vid det sedvanliga av föreningen anordnade valborgsmässofirandet hölls vårtalet å Bredablickshöjden av teckningsläraren Gustaf Nordlander och vid Skärsätra av civilingenjören Gregory Ljungberg. På morgonen söndagen 18 maj anordnade föreningen en fågel-exkursion under fil. kand. Nils Linnmans sakkunniga ledning. Kristi Himmelfärdsdag 22 maj hade föreningen en utfärd med buss. Färden gick först till Eds gamla kyrka, där man besåg väggmålningar av Albertus Pictor och Olle Hjortsberg. I kyrkan hölls en kort andaktsstund under ledning av föreningens ordförande, komminister Ragnar Stenberg. Därefter besöktes Mora stenar och Linnés Hammarby, där såväl Linnés hem som den vackra parken och trädgården ingående studerades av färddeltagarna. Nästa uppehåll gjordes i Gamla Uppsala, där kungshögarna och kyrkan besågs, varefter det serverades kaffe vid särskilda långbord på Odinsborg. På återfärden från Gamla Uppsala gjordes uppehåll i Uppsala med besök å Linneanum och Uppsala slott, där deltagarna under sjökapten Birger Jarls sakkunniga ledning fingo göra en särskild vandring genom de nytutgrävda delarna av slottet. Midsommaraftonen firades traditionsenligt med dans och lekar kring majstången på Lidingövallen och vid Brevik ävensom med dans för äldre vid Täckas udden. Föreningens folkdanslag medverkade vid samtliga dessa platser. I den utflykt, som Stockholmstraktens hembygds-krets 28 sept. anordnade till Ekerön, deltog ett femtiotal medlemmar från Lidingö hembygdsförening. Genom tillmötesgående av överdirektören Ragnar Schlyter fingo föreningens medlemmar tillfälle att kvällen 3 okt. besöka Statens Hantverksinstitut och bland annat studera den utställning, som i samband med Hantverks- och

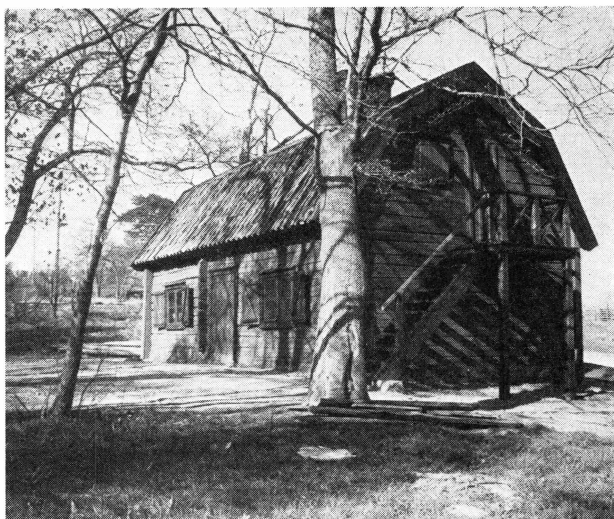
industristämman anordnats å institutet. Vid ett av föreningen 21 nov. anordnat samkväm i högerlokalen höll amanuensen vid Nordiska Museet fil. lic. Bo Lagercrantz ett föredrag över ämnet »Från trä till porslin. Det svenska servisgodset genom tiderna». Föredraget, vilket illustrerades med vackra ljusbilder, gav en intressant överblick över servisgodsets utveckling från trä- och tenntallrikarna över 1700-talets fajans och ostindiska porslin, 1800-talets brokigt mönstrade porslin och sekelskiftets serviser i jugendstil till våra dagars praktiska serviser och bruksporslin.

Leif Gillenius

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

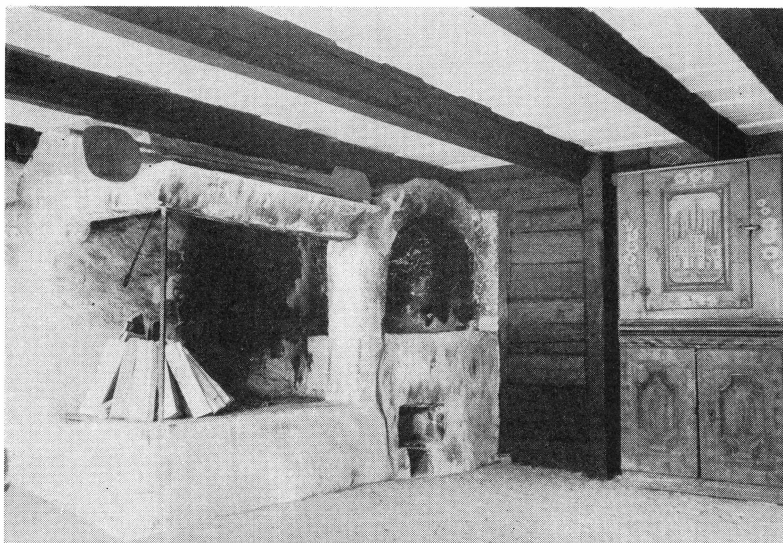
Lovö hembygdsförening bildades i december 1950 med uppgift att slå vakt om socknens talrika kulturminnesmärken och med major Ernst Killander som ordförande. Den 5 april 1951 och 28 febr. 1952 höllo respektive fil. dr John Nihlén och docent Carl-Axel Moberg föredrag med ljusbilder om våra fasta fornlämningar och i juni 1952 och 1953 ha under docent Mobergs ledning utflykter gjorts till fornborgar och gravfält inom socknen. Den 6 juni 1951 höll docent Nils G. Wollin ett med ljusbilder illustrerat föredrag om Drottningholmsparken och i Dejeunersalongen spelade gustavianskt klädda musiker. I juli 1953 berättade major Killander vid ett besök vid China slott om tillkomsten och överlämnandet av detta 24 juli 1753, varvid en liten tablå gavs av amatörer, som visade hur det gick till när den lille kinesiskt klädde kronprins Gustaf, talande äkta kinesiska, överlämnade slottets nycklar till drottning Lovisa Ulrika, som lycklig besåg sitt slott med konung Adolf Fredrik som ciceron. Härefter besågs slottet. Den 20 mars 1953 överlämnade föreningen tillsammans med föreningen Drottningholmshalmen till Vitterhetsakademien på dess 200-årsdag en hyllningsadress, utförd i akvarell av Birgitta Lewenhaupt. Hyllningsadressen var utformad med en textsida där texten inramats med en graciös rokokoranka i guld med färgrika blommor, samt en sida med Lovö sockens förnämsta byggnader återgivna i färger.

Den byggnad, som nu utgör Lovö hembygdsmuseum, överlämnades till föreningen som gåva av fil. lic. Berit Wallenberg i februari 1952. Samlingarna visades för föreningens styrelse, kyrkorådet m. fl. I maj samma år hölls officiell invigning av den då färdigrestaurerade byggnaden i landshövdingens närvaro. Licentiat Wallenberg höll högtidstalet, varvid hon gick till rätta med myndigheterna för deras bristande hänsyn till landskapsbildens och den kulturhistoriska miljöns bevarande åt framtiden. Den av licentiat

Lovö hembygdsförening: Den till hembygdsföreningen skänkta byggnaden vid Hogsta som restaurerats och iordningställt som hembygdsmuseum.

Wallenberg skänkta byggnaden ligger på ursprunglig plats vid östra sidan av den fordom kringbyggda gårdsplanen till Hogsta västergård. Huset har en ovanlig byggnadshistoria. Bottenvåningen utgöres av en bagarstuga från 1600-talets början med unik ugn med talrika hyllor, vacker spis med hjälmvalv över bykgrytan, utvändigt synlig ugnsmur och värmeskåp i skorstenen. Övervåningen under brutet tak är från 1700-talets början. 1951 revs ett senare på 1700-talet i öster tillbyggt parti med en vacker spis samt tillbyggnader i norr och söder från 1800-talets förra hälft. Huset var ännu sommaren 1951 nästan sex gånger så stort som nu. Det kallades Handelsboden och rymde i tillbyggnaderna och övervåningen bostadslägenheter samt sedan 1900-talets början en handelsbod. I själva bagarstugan var det varmgarage och skräprum. Det var ett tilltalande hus, rödfärgat med brutet tak utmed gårdsplanen och pulpettak åt ladugårdsbacken. Huset var lika långt som den från Canton komna vackra gula sätesbyggnaden tvärsöver gårdsplanen. Denna fina idyll ville kronan fördärva genom att dra landsvägen snett över gårdsplanen och riva Handelsboden. I april 1951 såldes huset till rivning och upphuggning till ved. Detta blev känt 22 april och förhandlingar sattes igång samma dag för att hindra rivningen.

Lovö hembygdsförening: Den restaurerade bagarstugan från 1600-talet. T. h. spisen med det s. k. hjälmsvalvet.

Domänstyrelsen gav sig inte förrän 30 juni, men då var läget förändrat, huset till hälften rivet, dvs. det mesta av tillbyggnaderna. Licentiat Wallenberg begärde att få köpa hela huset i det skick det då var. Detta bifölls och en grundlig restaurering av byggnaden igångsattes. Den pågick från omkring 1 augusti så gott som hela vintern och utfördes av de skickliga snickarna Lindroos, Lind och Andersson.

Bagarstugans restaurering skedde helt enligt antikvariska principer med den största pietet. När en del bjälkar måste bytas ut, togos andra lika gamla, med undantag för takåsen, som var bruten och ersattes med ett lika format nyfällt träd från närmaste skog, sålt av Domänstyrelsen. Taket gjordes dock tätare inunder för att skydda museet. Mellantakens bräder hade skadats av regn och måste bytas ut. I ugnskammaren placerades ett enkelt brädtak, som troligen suttit i kyrkans långhus 1603—1676 och varav man 1684 tydligen uppförde det bårhus, som revs 1951. Spiskammaren erhöll ett något finare brädtak, vilket suttit i Thorstenssonska palatset vid Fredsgatan från omkring 1640 och blivit över vid Utrikesdepartementets ombyggnad 1951. Allt utom detta tak är från socknen, varje

felande dörr eller gammal glasruta, men endast det togs dit som passade precis in i öppningen. Inga mått ändrades.

Hembygdsmuseets samlingar bestå till största delen av föremål, som kyrkan deponerat. I hembygdsföreningens ägo befinner sig nu även de av licentiat Wallenberg i socknen för länge sedan hopsamlade fornfynden och, i många fall daterade, allmogeföremålen. Varje föremål har en etikett, som anger föremålets historia.

Ernst Killander

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Rörande verksamheten under Samfundets 29:e verksamhetsår 1952 meddelar styrelsen bl. a. följande. Två allmänna möten ha hållits under året. Det första ägde rum 25 maj i samband med en utfärd med 110 deltagare till Almarestäket, som nu ägs och bebos av grevparet Carl Björnstjerna. Första uppehållet gjordes vid broarna över Stäkesundet, där greve Björnstjerna redogjorde för godsets historia från äldsta tider. Härvid utpekades platsen för den borg, som 1434 raserades av Erik av Pommern och som senare återuppbyggdes av ärkebiskop Nils Ragvaldsson, som gav den namnet S:t Eriks borg. Den innehades sedan av ärkebiskoparna Jöns Bengtsson Oxenstierna och Gustaf Trolle, under vilkens tid borgen intogs och revs av Sten Sture. Stäket indrogs till kronan av Gustaf Vasa, tillhörde sedan olika släkter, reducerades 1683 och kom 1799 i excellensen greve Samuel af Ugglas ägo, vilken gav huvudbyggnaden dess nuvarande utseende. Sedan 1843 har godset innehafts av ätten Björnstjerna.

Sedan färdtagarna med intresse åhört godsets historia, begåvo de sig till fots till lämningarna av S:t Eriks borg, som demonstrerades av greve Björnstjerna. Därifrån fortsatte man fram till slottet, som besågs i två grupper under grevparets ciceronskap. Sedan värdfolket avtackats av färdledaren doktor Walfrid Enblom blev nästa mål för färden Biskops-Arnö. Doktor Enblom redogjorde för biskopssätets historia från 1200-talet. Arnö var under medeltiden befäst, indrogs under reformationen till kronan, bortförlänades senare och reducerades åter 1684. Det var till 1876 boställe för sekundchefen för Livregementets dragonkår, varefter det varit utarrenderat till olika personer. I skilda grupper besågo färdtagarna under doktor Enbloms ledning den i en ekonomibyggnad inrymda medeltida salen, kallad »Kapellet», med 1300-talsvalv vilande på pelare. Sedan mötesförhandlingarna ägt rum i den s. k. Gillestugan, besågs manbyggnaden under ledning av gårdsfrun H. Wehtje, maka

till ryttmästare Wehtje. Sedan doktor Enblom avtackat värdfolket, anträdde hemresan till Djursholm.

Det andra mötet ägde rum på Djursholms restaurang, varvid länsjägmästare Folke Thörn höll ett av de närvarande med största intresse åhört föredrag över ämnet »Landskapet blir vad du gör det till». I föredraget, illustrerat med ett stort antal färgbilder från olika delar av Sverige, framhöll talaren särskilt skogens betydelse för landskapets utseende. Sedan ordföranden avtackat föredrags-hållaren, vidtog en livligt uppskattad kabaretavdelning med advokat Jan Otto Alrutz som konferencier, varvid de som medverkat i rödakorsfestens djursholmsrevy framförde en del glimtar från nämnda revy och senare efter den gemensamma supén medverkade med kupletter.

Styrelsen har under året haft två sammanträden. För 3 000 kronor har inköpts 25 st. böcker, som tillhört banérska biblioteket i Djursholm. Från olika hembygdsförbund och Nordiska museet har Samfundet erhållit bokgåvor.

O. Thufvesson

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Stockholms-Näs hembygdsförening höll sitt årsmöte 30 maj 1953 under sedvanlig anslutning.

Föreningen har under det gångna året inriktat sig på byggnadsverksamhet. Under 1952 fick föreningen sitt dubbla soldattorp färdigt och nu återstod att bygga upp en stall- och logbyggnad, som föreningen fått som gåva. Lyckligtvis fanns det några behjärtade medlemmar, som inte tvekade att ta ett krafttag för sin hembygdsförening och därigenom blev nämnda stall- och logbyggnad så pass färdig under 1952 att den kom under tak. Taktäckningsvirket skänktes välvilligt av ägarna till Lennartsnäs och Frölunda egendomar.

Midsommar firades med dans kring majstången, vilket synes ha blivit mycket uppskattat, då anslutningen var stor.

Hembygdsföreningen har även ordnat med friluftsgudstjänster på olika platser inom församlingen. Även dessa ha varit livligt besökta.

Myndigheter och enskilda ha visat sin förståelse för föreningens verksamhet genom anslag och bidrag av olika slag och det är en kär plikt att offentligen å föreningens vägnar frambära ett djupt känt tack för hjälpen.

Herman Svenngård

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

År 1952 — Sundbybergs hembygdsförenings 19:e verksamhetsår — inledde föreningen med en utställning i sitt arkiv av kyrkotextilier och silver från samtliga kyrkor inom Sundbyberg samt dessutom silver från Svea Artilleriregemente, som tillhört artilleriförsamlingen den tid den fanns. Det är synnerligen värdefullt silver regementet har och som i huvudsak daterar sig till 1700-talet. Sundbybergs kyrka har en kalk och patén från samma århundrade medan det övriga silvret är från tiden för kyrkans tillkomst 1911. De till Sundbyberg hörande Alby och Duvbo kyrkor ha vackert kyrksilver, som framstälts av guldsmeder från trakten, bl. a. vackra brudkronor, gåvor av husmodersföreningar. Församlingskyrkorna ha även ett tiotal skrudar av hög kvalitet, dock ingen äldre än 1911. I samband med utställningens öppnande höll fröken Märta Gahn föredrag om »Kyrkliga textilier», belyst med ljusbilder. Avsikten med utställningen var att ge allmänheten tillfälle att se föremålen på nära håll, vilket inte eljest är möjligt. Samtliga föremål fotograferades och mättes och särskilt silvrets beteckningar antecknades.

Vid årsmötet, som hölls i Folkets hus 20 maj 1952, talade fröken Vera Siöcrona om sin resa till Afrika. Till nya styrelseledamöter valdes Elsie Johansson och Evald Brundin. Styrelsen består i övrigt av H. Österberg, ordförande, Margareta Berglund, sekr., Greta Hagvall, kassör, övriga Hilding Lindén, Sixten Pettersson, Oscar Nohlberg, Nils Wahlholm, Ernst Persson och Anna-Brita Sifverson.

6 juni firades som vanligt Svenska flaggens dag under samma former som föregående år med högtidstal av landshövding Gunnar Danielsson. Fana överlämnades å Svenska flaggens dags vägnar till Järfälla husmodersförening.

Midsommarfest hölls som vanligt med stor tillslutning. Luciafesten, som föreningen i år skulle ha hållit för 20:e gången, överläts i år på de organisationer, som förut medverkat i densamma, nämligen Sundbybergs orkesterförening och Sundbybergs manskör. Det är inte möjligt för föreningen att ha den kvar emedan den ofta till tiden sammanfaller med föreningens julmarknad på stadens torg. Marknaden hölls 12—14 dec. med gott ekonomiskt resultat. Under året har 172 medlemmar erlagt sina avgifter. Hembygdsarkivet har besökts av 780 betalande besökare och dessutom har föreningar och skolklasser besökt detsamma. Arkivet har hållits öppet söndagar utom under juni—aug. och en del av dec.

Magnetofonupptagningar har gjorts i mindre utsträckning. Nytt material har tillförts arkivet i form av gåvor och inköp.

Sundbybergs stad lämnade under året ett anslag av kr. 2 300, i

huvudsak till kostnaderna för arkivets lokaler. Omslutningen under året var kr. 28 655, varav en kontant behållning av kr. 12 346:37.

Föreningens tidningsklipparkiv, som startat långt före föreningen, omfattar en tidrymd av 57 år.

H. Österberg

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Det är med tillfredsställelse som föreningens styrelse kan se tillbaka på ett livaktigt och lyckosamt verksamhetsår.

Gammalgårdens tillkomst omslutes med glädjande stort intresse av såväl bruksbor som tillfälliga besökare på orten. Besökarantalet under fjolåret uppgick till 895 personer. Bland de mera uppmärksammade gästerna må bl. a. nämnas ärkebiskop Yngve Brilioth, statsminister Tage Erlander och landshövding Georg Andrén, vilka skrivit sina namn i smedshemmets gästbok. — En del nyförvärv till inventarierna hava tillkommit under året.

Efter den i fjol midsommar lyckade urpremiären på fil. mag. Karin Alinders hembygdsspel »Bruket är vårt sa sme'n», väcktes förslag om att detta spel skulle uppföras varje midsommar i Söderfors vackra brukspark. Hembygdsföreningen förverkligade önskningarna och beredde sig att åter framföra spelet, med all dess omfattande rekvisita av gamla dräkter och annat tillbehör, smedsstugor, hästar och vagnar m. m. De 50-talet medverkande bruksborna återupptog tidigt på våren repetitionerna för att vara fulltrimmade i tid. Midsommardagen 1953 gavs den av bruksinnevånarna önskade repriisen, vilken samlade ännu större publik än vid premiären. En 4 000-hövdad publik hade kommit samman, en imponerande tillslutning med tanke på att bruket endast räknar omkring 2 000 invånare. För varje teater- och hembygdsintresserad bör vid det här laget pjäsen vara väl känd. Den spelar omkring senare delen av 1700-talet, då Adolf Ulrik Grill och hans maka Anna Johanna d. y. regerade Söderfors Bruk. De närvarande pressmännen hade de bästa vitsord och kritiken var ytterligt välvillig. En tidning skrev: »Pjäsen ger prov på mustigt folkliv och genom tidstrogen utstyrsel har den blivit ett stycke brukshistoria, som fått liv. Pjäsen utföres helt av amatörer från Söderfors, men med sådan övertygande scenisk inlevelse att man betvivlar amatörskapet.» Spelet filmades i smal-film och hela pjäsen togs upp med bandinspelning.

Annandag midsommar företog »skådespelarna» och övriga föreningsmedlemmar en utflykt till den bruket närbelägna Åsbyvallen, där en del händelser i brukspjäsen utspelas. Där togs de gamla fäbodvallarna- och stugorna i skärskådande och kaffe serverades

Söderfors hembygdsförening: Från hembygdsspelet »Bruket är vårt sa sme'n».

i gröngräset. I programmet ingick f. ö. berättande av gamla historier från livet på fäbodvallarna, allsång och uppläsning. Vackert väder bidrog i hög grad till att göra midsommardagarna till en glad och minnesrik helg.

Föreningen har under året anordnat en tidstypisk »smedsmiddag» i den lokal, som på sin tid inneslöt brukspatron Grills zoo-

logiska museum. Det var en synnerligen lyckad hembygdsträff, där 100-talet middagsgäster bänkade sig vid de i gammal stil dukade långborden. Traktörer vid varje bord såg till att ingenting saknades av den gamla matsedelns ingredienser. Det åts och dracks under angenäm stämning, och efter maten följde ett rikt och omväxlande underhållningsprogram.

Söndagen 31 maj hade Söderfors glädjen och äran få ha Upplands-fornminnesförening på besök vid dess årligen återkommande vårutflykt. Vid ankomsten hälsades de 400—500 gästerna med sin ordf. landshövding Andrén välkomna av direktör P. G. Brännström, som i ett anförande tecknade några drag i brukets historia. Efter gemensam kaffedrickning företogs en rundvandring i brukets äldre bebyggelse, med medlemmar i Söderfors hembygdsförening som ciceroner.

Vid årsmötet omvaldes styrelsen, som har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf. direktör P. G. Brännström, v. ordf. lärarinnan Annie Wittlock, sekr. valsverksarbetare Ivar Ceder, v. sekr. fru Märta Ödberg, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer: verkmästare Alvar Tidlund och folkskollärare Erik Sandberg. Medlemsantalet har under året ökat med 66 och utgjorde vid årsskiftet 140.

Styrelsen vill till föreningens medlemmar ävensom till utanför densamma stående personer, vilka under förlidet arbetsår på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd, rikta ett varmt tack för visad välvilja och förståelse. Särskilt till Söderfors Bruk och dess platschef direktör P. G. Brännström, som vid skilda tillfällen räckt en hjälpande hand, står föreningen i tacksamhetsskuld.

Georg Wahlström

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Den gångna våren och sommaren har för gilletts medlemmar varit krävande då det periodiskt återkommande hembygdstinget planerats och genomförts. Första tinget hölls år 1926 och har sedan varje gång fått karaktären av en större folkfest. Att gilletts mafrikelförda medlemmar ej räcker till för alla arrangemang vid ett sådant tillfälle är givet, men vi har varje gång fått glädja oss åt hjälp från andra förenings medlemmar. Vid årets hembygdsting, som hölls 15—16 augusti, svarade Alunda husmodersförening för serveringen i en för ändamålet iordningställd och trevligt dekorerad gillestuga. Alunda sportklubb hade hand om biljettförsäljningarna och Olands

M. H. F.-avdelning dirigerade den avgiftsfria bilparkeringen. Många fler vore att räkna upp som frivilligt ställt sig till förfogande. Det sagda visar, att då det verkligen gäller krafttag, hembygdsintresset i orten är djupare rotat än man i allmänhet tror. Detta är en sak att glädja sig åt och det bådar gott för framtiden. Glädjande var även att se allmänhetens stora intresse att lämna ut sina rätt så dyrbara ägodelar till den av intendent Ålenius anordnade utställningen av hantverksalster och marknadsvoror.

Den första hembygdstidningen utgavs vid tinget 1926 och hette då »Alundabygden». Vid nästa ting, år 1931, hade arbetsområdet vidgats till att omfatta hela Södra Olands härad, varför tidningen gavs namnet »Olandsbygden». Den skildrade då i huvudsak Stavby socken. 1936 års tidning skildrade Tuna socken, 1941 Morkarla socken och 1947 Ekeby socken. I år har huvudvikten lagts på Skäftehammars socken. Därmed är nu alla socknarna inom området skildrade och då tidningarna är av samma format kan nu hela serien inbindas till ett helt verk.

Sedan år 1936, då hembygdsspelet Olänningarna uppfördes, har fil. mag. Karin Alinder till alla ting författat nya spel. I år gavs »Husförhöret», som blev en verklig publiksuccé.

Av gilletts verksamhet i övrigt må nämnas den vid Grenome varje midsommarafton återkommande majstångsresningen, som med sedvanliga festanordningar för var gång drar allt större publik, till stor del tack vare Karin Alinders festspel. Svenska flaggans dag firas varje år vid Gamla klockargården i Alunda.

Med dessa festers nettobehållning, samt som vi hoppas, kommunalt anslag, skall vi så småningom kunna förverkliga våra planer att dels förse Gamla klockargården i Alunda med elvärme och dels fortsätta renoveringen av rummen i Grenome herrgård. Under verksamhetsårets första del har två bodar från Skarpösby uppförts på Grenometomten för en kostnad av 2 360 kronor och nu pågår restaurering av två rum i övre våningen, där kök och serveringsrum skall inredas.

Vi har på sista tiden fått mottaga en del gåvor och donationer. Dr Oskar Lundberg, Uppsala, har skänkt en 1600-tals brudkista, ett självporträtt utfört av konstnären R. Govenius, ett träsnitt i japanskt manér av konstnären Palmér samt 56 st. stapelbara stolar. Dessutom har dr Lundberg bekostat tidigare donerade möbler en grundlig renovering. Ingenjör Anders Diös har avskrivit en byggnadsfordran på 2 528 kronor, konstnären Gusten Widerbäck har skänkt en tavla i olja och stadsträdgårdsmästare Pehr Boierth några unika köksredskap för öppen spis. Fru Karin Thunman har överlämnat en kolteckning, en akvarell samt ett antal teckningar av

sin framlidne make Olof Thunman. Genom dessa donationer och gåvor samt den pågående renoveringen hoppas vi så småningom att Grenome skall bli en verklig sevärdhet.

Gillets styrelse består av: ordf. Bror A. Sjögren, v. ordf. Olle Hasselborn, sekr. J. G. Fredlund, kassör Martin Eriksson. Övriga ledamöter äro: folkskollärare Hugo Fredriksson, Alunda, konservator Sven Carlsson, Gimo, rektor Birger Werner, Gimo, yrkeslärare Erik Anjou, Gimo, läroverksadjunkten Karin Alinder, Stockholm, fru Ellen Jansson, Stavby, godsägare Stig Staftring, Stavby, kyrkvärden Arvid Öhman, Stavby, lantbrukare Bengt Tunon, Alunda, kamrer Torsten Selén, Alunda, fru Naima Selén, Alunda, lägenhetsägare Albert Körling, Morkarla, samt kassör Levi Mårtensson, Tuna. Suppleanter äro: kontraktsprost Oskar Lindberg, Ekeby, skogvaktare Algot Törnqvist, Morkarla, och hemmansägare Sven Larsson, Edinge.

J. G. Fredlund

TEGELSMORA HEMBYGDSFÖRENING

Tegelsmora hembygdsförening har år 1952 under intendent Nils Ålenius ledning katalogiserat sina samlingar och ordnat dem på ett sakkunnigt sätt i den byggnad, den s. k. Gamla klockargården, som av Tegelsmora kommun, i samband med att nya kommunalhuset år 1946 togs i besittning, överlåtits till föreningen.

I samband med nämnda arbete företogs ytterligare besök i bygden, varvid vindar och andra utrymmen genomsöktes i avsikt att komplettera samlingarna. Allmänheten visade härvid stort tillmötesgående och inventeringen gav gott resultat. En och annan »dyrgrip» tillfördes tidigare samlingar.

Gamla klockargården har även den i viss mån »museikaraktär». Belägen invid Tegelsmora församlings ärevärdiga kyrka är den centralt belägen inom socknen och i övrigt lämplig för det ändamål den nu skall tjäna. För hembygdsföreningens del är upplåtelsen synnerligen värdefull, enär den tidigare byggnaden — en gåva av mångåriga ordföranden i föreningen, nu bortgångne ingenjör Axel Adling — var otillräcklig och hade något sämre läge.

Den upplåtna byggnaden uppfördes åren 1846—1847 och inrymde då, förutom bostad åt klockaren och organistjänstens innehavare, sockenstuga och skolsal. Om man bortser från att vid denna tid redan fanns en skola vid Tobo Bruk — avsedd endast för underlydandes vid bruket barn — inrymdes i densamma socknens första lagstadgade skola. Detta ändamål tjänade byggnaden i 30 år; som sockenstuga eller kommunalrum tjänade den till år 1946.

Byggnadens ålder är visst inte imponerande men den minner om en tid då naturhushållningen tillämpades även på kommunal byggnad. Protokoll från den 2 nov. 1845 förmåler bland annat:

»Under loppet av instundande sommar finner församlingen nödigt att för ifrågavarande ändamål uppföra en byggnad innehållande på nedre botten sockenstuga och boningsrum för skolmästaren och på den övre skolsal, vartill den gamla sockenstugubyggnaden, så långt den räcker, användes och tillskott av timmer och annat byggnadsvirke, efter framdeles blivande förslag och utsträckning, sammanskjutes av hemmansinnehavare, så tidigt att byggandet på våren kan företagas, börande plankor och bräder, där de icke redan finnas, anskaffas så tidigt att de, tillräckligt torrade, under nästa sommar kunna användas till byggnadens inredning sommaren 1847.»

Protokoll från 9 maj 1949 förmåler: »För inredning av den nya skolhusbyggnaden med vad mera sammanhör blev beslutat, 1. Att avskedade korpralen Stål, som åtagit sig leda arbetet, erhåller därför trettio två skilling riksgälds om dagen; 2. Att honom till biträde erforderligt antal arbetare uppå vanlig gångledsbudning bör sig inställa försedda med nödiga verktyg; 3. Att om det redan beslutade sammanskottet av plankor och bräder icke förslå mot behovet nytt sammanskott, uppå skeende anmälan, göres av så förtorkat virke att det för ändamålet kan begagnas; och 4. Att arbetet företages så snart vårbruket hunnit slutas.»

Enligt protokoll av den 8 aug. 1847 beslutades ett nytt sammanskott av virke till fulländning av skolhusets inredning och uppförande av vedbod m. m. att levereras omedelbart så att arbetet kunde fullföljas till skördetiden kommer.

Vissa arbeten för återställande av byggnaden i ursprungligt skick har under året 1952—1953 företagits och söndagen 31 maj 1953 invigdes hembygdsgården av landshövding Georg Andrén vid en festlighet i samband med Upplands fornminnesförenings utflykt. Föreningen har dock planer att i mån av medel utföra ytterligare arbeten vad i synnerhet klockarbostadens inredning angår.

Med år 1952 kan man sålunda anse att första skedet av verksamheten är avslutat. De som under detta skede varit mera aktiva kunna med ålderns rätt anse sig berättigade att få träda tillbaka. En del ha även skördats av »liemannen». Vi lysa frid över deras minne.

En viktig detalj är därför nyrekryteringen. Vi glädja oss över att nya aktiva krafter tillkommit och hoppas på ytterligare tillskott. Hembygdsrörelsen är värd en insats.

Samuel Sellin

TIERPSORTENS HEMBYGDSGILLE

Tierpsortens hembygdsgille har verkat i 25 år och kunde söndagen 30 aug. 1953 glädja sig åt stor tillslutning från ortsbefolkningens sida, då gillet firade jubileum med en festlighet å Tierps Gammelgård. Efter musik av Skutskärs blåsorkester höll gilletts ordförande välkomstanförande, varvid han särskilt vände sig till landshövdingeparet Andréén, som för första gången i mera officiellt sammanhang gästade Tierps köping.

Allmogemusik utfördes av spelmännen Sahlström, Jernberg och Viksta-Lasse och gilletts v. ordf. verkmästare Elon Jansson föredrog en historik över verksamheten och de personer som varit med i styrelsen under årens lopp. Landshövding Andréén högtidstalade på sitt sedvanliga medryckande sätt och slutade med att lyckönska bygden till att äga denna vackra hembygdsgård och tackade å länets vägnar alla de som bidragit till skapandet av densamma. Efter talet följde nationalsången, unisont sjungen av den stora publiken.

Programmet upptog vidare en teaterpjäs »Fädernegården», spelad på ett utmärkt sätt av Vattholma IOGT:s teatercirkel. Pjäsen vann publikens stora bevägenhet och de agerande skördade väl-förtjänta applåder. På kvällen avbrändes ett vackert fyrverkeri. Vackert väder rådde och gillet hoppas att festen skall bliva ett ljusst minne för alla närvarande.

Middag var anordnad å Hemvärnsgården för ett 50-tal personer, däribland landshövdingen samt landsantikvarie Sundquist med fru. Därvid utdelades Samfundets för Hembygdsvärd förtjänstnål till direktör Birger Freedner, rektor J. E. Johansson, målaremäst. Sam. Lindvall, folkskollärare Kr. Westergren, kantor Nimrod Alinder, köpman Knut Edin, kamrer Carl Schollin och köpman Sven Schollin. Flera tal höllos och stämningen var den bästa.

Från Gillets verksamhet under året må framhållas, att gillet förvärvat ett par upptagningar på stålband av gamla tierpsdialekter och att gillet bidragit till att den gamla hammaren vid Ullfors bruk blivit uppställd och bevarad. Genom fester och enskilda sammankomster har intresset hållits vid liv. Det är styrelsens förhoppning att framgången för gillet skall fortsätta under kommande kvartss sekel.

Carl Schollin

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Årets stora händelse har för vår del varit fyndet av drakhuvudet vid Tranaholm. Höjdpunkten nåddes då konungen besökte fynd-

platsen och Valö. Dessa händelser är genom pressen så väl kända, att här ej kan tarvas någon närmare beskrivning.

Föreningen bedriver i övrigt sitt arbete efter i huvudsak samma linjer som förut. Den s. k. Jälsboboden från Forsmark, som förut beskrivits i årsboken Uppland, har under sommaren flyttats och återuppförts på hembygdsgårdens tomt. I huvudbyggnaden har arbetet fortskridit så långt att endast några dekorationsarbeten återstå. Dessa beräknas dock bli färdiga under hösten, varvid föreningen planerar en invigningsfest. Ett förut okänt gravfält har upptäckts av en föreningsmedlem och rapporterats till riksantikvarieämbetet.

Under året har en tidning, kallad Bygden, utgivits av föreningen. Den har hittills utkommit med två nummer, vilka fått god kritik och rönt god åtgång.

En utflykt till Knutby har anordnats med god tillslutning. Föreningen kan fortfarande glädja sig åt stort intresse och mycken välvilja från allmänhetens sida.

G. Jonsson

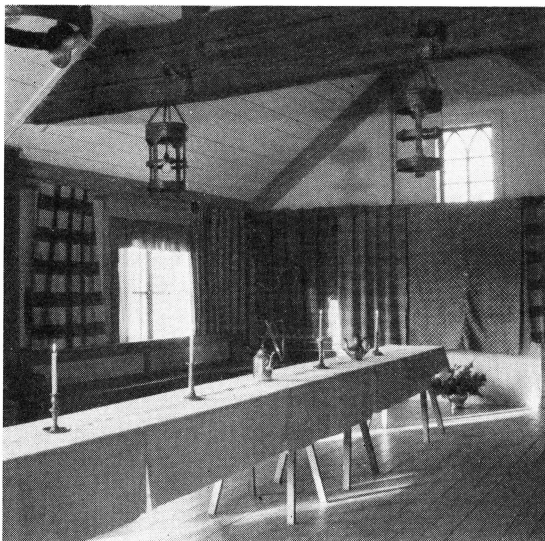
VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

En vävkurs, anordnad av länets hemslöjdsförening och lokalt förberedd av fru Inger Björkman pågick i Församlingssalen under fyra veckor från den 8 jan. 1953 med tio deltagare. Kursledarinna var fröken Laila Kjeldeus. Kursen avslutades med en utställning den 7 febr. då högtidstalet hölls av intendent Nils Ålenius.

År 1951 påbörjade fröken Ester Carlsson, f. föreståndarinnan för Uppsala läns vävskola, en inventering av äldre hemslöjd i Vänge. Resultatet blev att många värdefulla vävnader såsom vepor, schalar, dukar, bolstervar samt en samling provlappar på nyttotyger plockades fram ur gömmorna. En stor del av dessa saker har skänkts till hembygdsföreningen och en del lånades ut, då föreningen i mars månad 1953 under ledning av fröken Ester Carlsson anordnade en utställning i socknens församlingssal.

I den stora salen upptogs hedersplatsen på ena kortväggen av en svart och vit schackrutemönstrad vepa, vävd i början av 1800-talet. Till vänster om denna hängde en randig vepa med varp av handspunnet lin, vävd då bomullen ännu för många var för dyr att köpa. På den högra sidan hängde en helylleschal, vävd i kypert i naturfärgerna svart och vitt.

Den ena långväggen upptog nästan enbart vepor, randiga och rutiga i dämpade färger. En mycket vacker sådan var randad i färgerna svart, grått, rött och gult. Vid denna långvägg lågo på ett bord några rutiga halsdukar av senare datum, ett förkläde vävt

Vänge hembygdsförening: Från utställningen 1953 av äldre hemslöjd i Vänge.

med blå botten med ripsränder i rött, gult och vitt, ett par brudlakan i hellinne, varvid det ena med 25 cm bred virkad spets och trevlig korsstygnsmärkning. En bit av en helyllefilt med vit varp och grått inslag, vävd i åtta skaft, väckte särskild uppmärksamhet. En filt i svart och vitt vävd i Upplandsdräll var dekorativ på den andra kortväggen, där även ett par randiga bolstervar i milda färger voro upphängda.

Den andra långväggen upptog bolstervar, en del av yngre datum, vävda i ganska klara färger, några vepor och schalar samt ett par hästfiltar vävda i rosengång.

I ett angränsande rum voro en del vävnader utlagda på ett bord vid ena långväggen: vita sängtäcken, varav något vävt i tuskaft med ränder av tjockare garn, ett annat vävt i fattigmansdräll, duktyger i hellinne, vackra servietter och handdukar med handspunnet lingarn i varp och inslag. På väggen ovanför hängde förkläden, ett kjoltyg randat i färgerna grått, grönt, rött, gult och svart, samt några kuddvar. En ganska bredrandig trasomma gjorde sig också bra i detta rum.

Alla de prover på kostym- och klänningstyger föreningen erhållit och som så småningom skall katalogiseras, hade till utställningen

uppklistrats på kartong och på ett överskådligt sätt utlagts på ett bord.

Besökande fingo under den vecka den förnämliga utställningen pågick en god inblick i äldre tiders vävkonst.

I samband med öppnandet av ovannämnda utställning av äldre hemslöjd hölls årsmötet. Midsommarafton firades på samma sätt som förra året vid Lilla Kil under stor tillslutning. Vid fornminnesföreningens vinterting, Disa Gille, fick Vänge hembygdsförening mottaga 1952 års utdelning ur landshövding Hilding Kjellmans hembyggsfond såsom bidrag till restaureringen av Ekeby kvarn. För samma ändamål har föreningen mottagit anslag från Riksantikvarieämbetet och Prins Gustafs Stiftelse. Vänge hembygdsförening är ytterst tacksam för dessa bidrag och hoppas att restaureringen av kvarnen snart skall kunna fullföljas.

Karin Ekman

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Värmdö fornminnesförening, som konstituerades 29 jan. 1927, firade 1952 sitt 25 årsjubileum. Föreningens arbete under år 1952 har, liksom under tidigare år, i huvudsak bestått av insamling av föremål till föreningens hembygdsmuseum samt av tidningsuppsatser, fotografier och skrifter till föreningens arkiv.

År 1952 utgav föreningen en årsbok. I densamma, som inledes med minnesteckningar över två för kulturminnesvården inom Värmdöbygden verksamma män, nämligen f. d. egnahemsdirektören Gunnar Wahlberg och hovjägmästaren Victor Odelberg, har undertecknad lämnat en redogörelse för föreningens verksamhet under de gångna 25 åren. Föreningens arkivarie fru Iris Ekman har i två särskilda uppsatser lämnat meddelanden om och kommenterat två i föreningens arkiv förvarade handlingar, nämligen ett bytesbrev om Nolsund och Hemmestatorp och ett köpebrev på Sunds gård. Om orgelverket i Värmdö kyrka har undertecknad med biträde av arkivarien Gunnar Hellström lämnat vissa uppgifter. Under rubriken »Smärre Meddelanden» ha bidrag lämnats av arkivarien Hellström och fil. lic. Elin Ekman. I årsboken har slutligen intagits namnen på styrelsen och revisorer och på föreningens ledamöter samt föreningens gällande stadgar.

Årsmöte med föreningen hölls 22 nov. 1952 å Gustafsberg. Kyrkoherden Einar Brundin höll därvid ett föredrag om »Östersjöns fyra pärlor».

Nils Ädelgren

ÖSTERBY-DANNEMORA HEMBYGDSFÖRENING

Österby-Dannemora hembygdsförening: Den s. k. saltboden i Österby, förvaringsplats för föreningens samlingar.

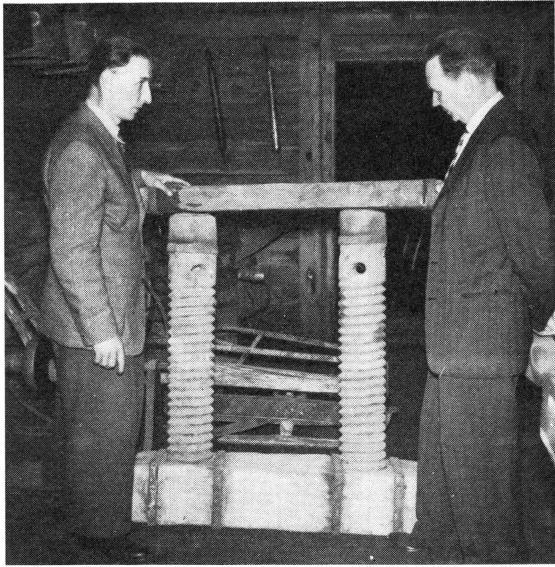
Österby-Dannemora hembygdsförening har i år liksom de föregående åren sökt slå vakt om hembygdsintressena inom sitt verksamhetsområde.

Under året har cykelutflykter företagits till avlägsna, minnesrika boplatser i Dannemoratrakten. Särskilt färden till Sibbo blockstensås, vars väldiga block, beväxta med en urskogslignande gran-skog, var mycket intressant. Uppskattad blev även vandringen på den s. k. »guldstigen», en rösad rid- och gångstig, som tidigare utgjort enda förbindelseleden mellan Tegelsmora och Films kyrkor. Enligt en sägen har en avrättningsplats fordom varit belägen vid denna stig. Föreningen har även anordnat en utflykt med buss, varvid bl. a. Salsta fornborg besöktes.

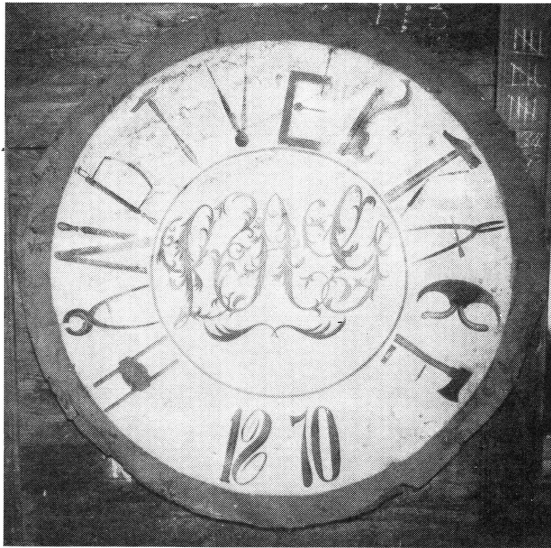
En hel del unika museiföremål har föreningen fått mottaga under året, vilka efter översyn tillförts förvaringsplatserna i såväl Österby som Dannemora.

Under de senare åren har en ökning av antalet turister vid Österby och Dannemora kunnat förmärkas och vid flera tillfällen har genom föreningens försorg ciceroner anlitats.

För närvarande pågår en upprustning i Österby av gamla vallon-

Österby-Dannemora hembygdsförening: En gammal domkraft som använts vid lyftande av större tyngder.

Österby-Dannemora hembygdsförening: Hantverkarlagets emblem, vilket placerades i majstångens topp när midsommarhelgerna firades med s. k. lag på Österby.

smedjan, som härstammar från 1794, och brukskyrkan, som återställes i sitt 1700-talsskick. Arbetena bekostas av Fagersta Bruks AB, som pietetsfullt söker bevara dessa kulturhistoriskt värdefulla byggnader i det gamla vallonbruket åt eftervärlden.

Georg Österberg